

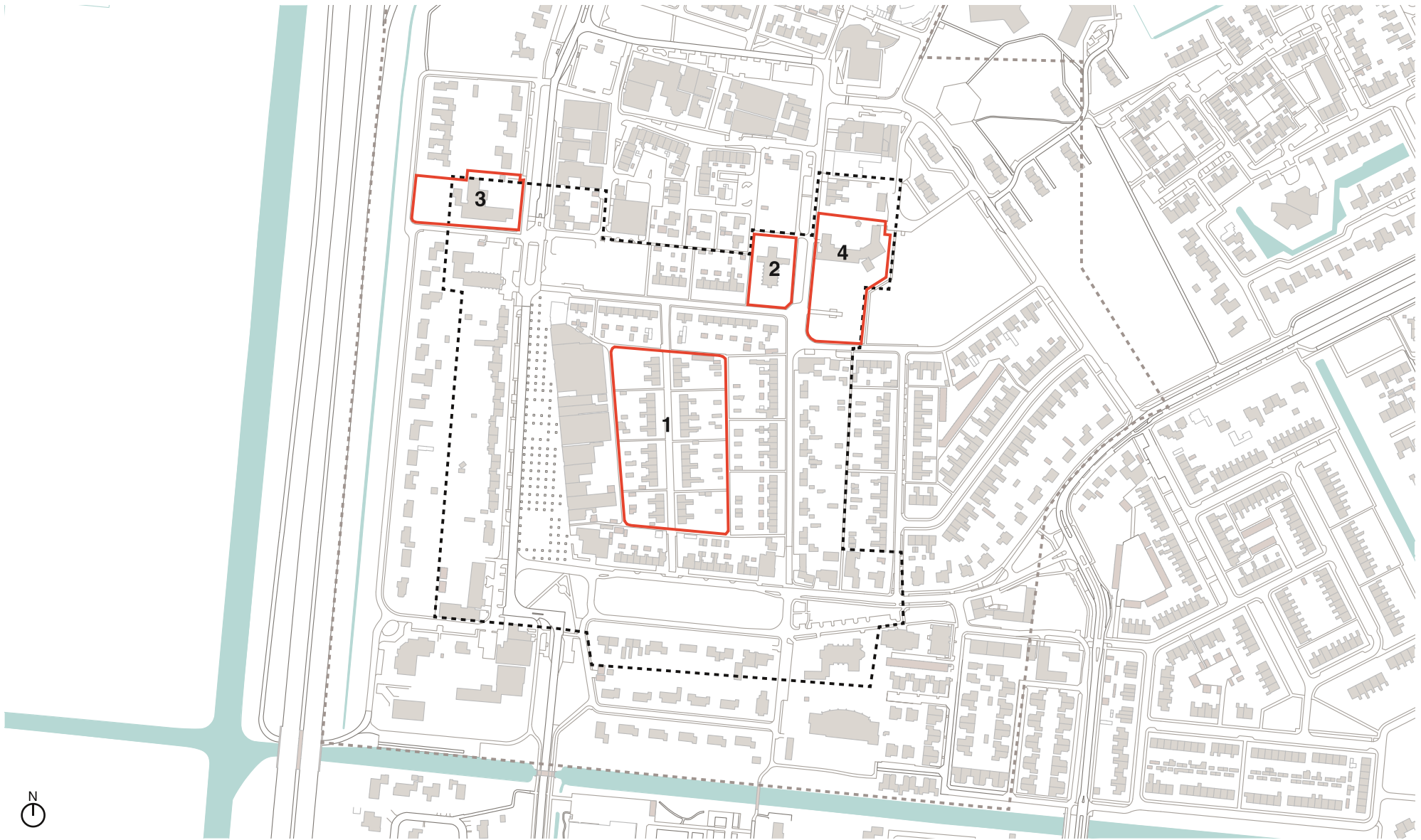
WIERINGERWERF

CULTUURHISTORISCH ADVIES
EN REFERENTIE VOOR HERSTRUCTURERING

STEENHUISMEURS

3

ONTWIKKELLOCATIES

In het centrum van Wieringerwerf is een aantal locaties waarop dit moment een opgave ligt. Op de volgende pagina's wordt ingegaan op de geschiedenis, de huidige kwaliteiten en fricties en de waarde van deze locaties vanuit cultuurhistorisch oogpunt. Doel is om een referentie te geven voor de herstructurering van deze plekken en om principes aan te reiken die bij de vernieuwing gebruikt kunnen worden.

De locaties zijn op de kaart hiernaast afgebeeld. Deze zijn:

1. De woningbouw aan de Patrijsstraat
2. De N.H.-Kerk aan de Meeuwstraat
3. De Wieringermeerschool aan de Terpstraat (nu de Triangel)
4. De Christelijke nationale school aan de Sternstraat (nu het Baken)

In hoofdstuk 4 worden de aanbevelingen voor deze ontwikkellocaties beschreven (zie p.79).

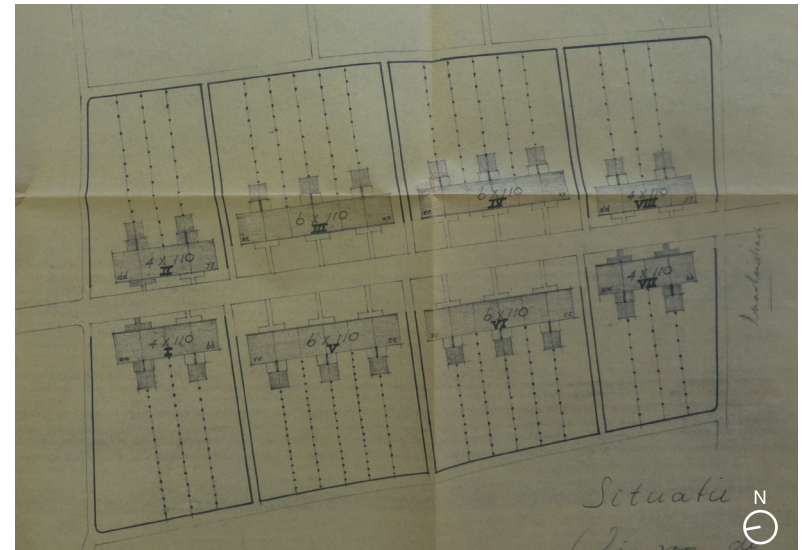
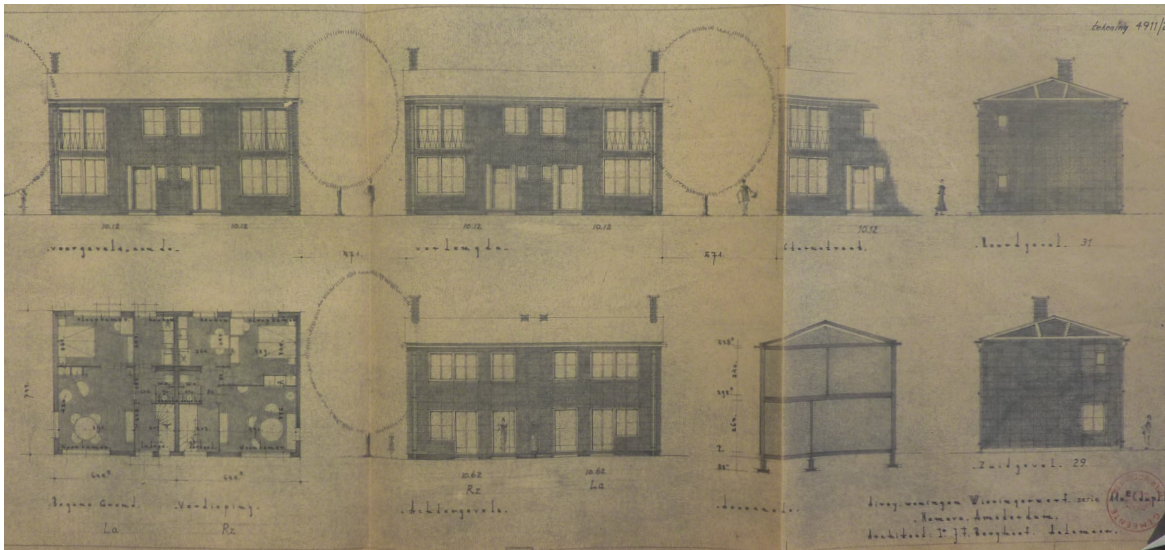
Na de oorlog ontstond er in Nederland een grote woningnood. Om deze op te lossen werd er naar mogelijkheden voor prefabricatie gezocht. Ook architect Johannes Fake Berghoef constateerde dat prefabricatie een mogelijke oplossing bood: “Maar er bestaat op dit ogenblik een enorme materiële nood, de woningnood, met heel zijn nasleep van geestelijke en morele ellende. Daartegen moet, wegens het tekort aan geschoolde bouwvaklieden, de prae-fabricatie wel ingeschakeld worden.”¹⁷ Vanwege de schaarste aan materiële en financiële middelen werd in het kader van de wederopbouw geëxperimenteerd met nieuwe, industriële bouwwijzen. De Nederlandse Maatschappij voor Volkshuisvesting (Nemavo) paste het uit Engeland afkomstige Airey-systeem aan en ontwikkelde het tot Nemavo-Airey oftewel N.A.-woningen. In juli 1949 werd bekend gemaakt dat een aantal van deze montagewoningen beschikbaar zouden zijn voor de Wieringermeer. Er werd besloten om ze te realiseren in Wieringerwerf, omdat daar de vraag naar woningen het grootst was.¹⁸

De woningen in Wieringerwerf horen bij de eerste groep Airey-woningen die in Nederland werden gerealiseerd, in 1950. Oorspronkelijk waren er 50 woningen gepland. Uiteindelijk werden er 48 N.A.-montagewoningen gerealiseerd, waarvan 6 duplexwoningen. Ook de schuren werden door Berghoef ontworpen. De woningen werden gepland aan de nieuw aan te leggen straat tussen de Meeuwstraat en de Raadhuisstraat (deze laatste kreeg na de inundatie de nieuwe naam Granpré Moliërestraat). Deze ruimte was in het wederopbouwplan van Wieger Bruin open gelaten en kon op deze manier worden ingevuld. In het oorspronkelijke plan van Molière was deze bebouwing overigens al wel getekend, met een tussenstraat. De nieuwe

straat kreeg de naam Patrijsstraat. In eerste instantie werd door de Nemavo voorgesteld om de woningen van serie 99 uit te voeren, maar uiteindelijk werden de series 110A en 110E uitgevoerd. Het was een specifieke keuze van de gemeente om de woningen als één complex te realiseren, in plaats van losse woningen op verschillende plekken. Al snel werd er geconstateerd dat er waarschijnlijk niet genoeg ruimte zou zijn aan de Patrijsstraat voor 50 woningen en dat er ten hoogste 6 elders, bij voorkeur in de buurt, gebouwd moesten worden. Als geschikte plek werd daarvoor aangewezen de grond ten westen van de Sternstraat (bij de grens met de Fazantstraat). Uiteindelijk werden aan weerszijden van de Patrijsstraat twee blokken van vier woningen gebouwd, en twee blokken van zes. Daar staan dus een totaal van veertig woningen. Aan de Sternstraat werden nog acht woningen gebouwd, in blokken van twee. In februari 1950 startte men met de bouw. Na de oplevering werden de woningen onder andere betrokken door een aantal rijksambtenaren en gemeentepersoneel, die eerst werden toegewezen (15 stuks). Vervolgens werden de 33 overgebleven woningen overgedragen aan de woningbouwvereniging Bouwt Voort om toe te wijzen.

Beplanting, straatbeeld

Architect Berghoef gaf aan dat de prefabricatie niet alleen een oplossing bood voor de woningnood maar wellicht ook ten goede kwam aan het uiten van de persoonlijkheid door de bewoners: “Wij wonen met zo velen in een klein land, dat enige zelfbeperking en –beheersing – zelfs als we niet samenwonen – dringend gewenst is. Enige uniformiteit, wat vereenvoudiging en reserve tegenover de naaste kunnen dan, ook in het exterieur van onze huizen, wel eens een zegen blijken. Laat daarbij het intérieur, door behoorlijke afmetingen, goede ruimteverdeling en door een gepaste ‘neutraliteit’, elk gezin de nodige speelruimte tot bewoning en inrichting naar eigen aard, dan kon het wel eens wezen dat de persoonlijkheid van de bewoner hier betere kansen tot ontplooiing krijgt dan in een huis dat door een architect ‘persoonlijk’ afgewerkt is”.¹⁹ De geringe plasticiteit van de gevels noemde hij een moeilijk punt. Hiervoor droeg hij twee mogelijke oplossingen aan: enerzijds het ontwerpen van sprongen in de rooilijnen en anderzijds het toevoegen van plastische elementen in het straatprofiel zoals paaltjes, heggen, heesters en bomen. In het uitgevoerde ontwerp van de woningen aan de Patrijsstraat werd inderdaad een verspringende rooilijn ontworpen en ook een grote variatie aan groen. In het ontwerp was onder andere een gemeenschappelijke voortuin opgenomen die onder het beheer viel van Bouwt Voort. Hier werden lage struiken maar ook hoge bomen aangeplant. Ook werden er bij de entreepaden paaltjes geplaatst. Vanwege de verspringende rooilijn zijn de tuinen niet overal even groot. Daarnaast waren er diepe achtertuinen. De straat had (en heeft nog steeds) een tamelijk smal profiel maar werd wel gebruikt voor tweerichtingsverkeer.

Achtergronden systeem NeMaVo-Airey

In Wieringerwerf werd in het centrum van het dorp een complex woningen gebouwd aan de hand van het Airey-systeem. Dit van oorsprong Engelse bouwsysteem berustte op het gebruik van geprefabriceerde betononderdelen, die zo licht waren dat ze zonder hulp van speciaal gereedschap in elkaar konden worden gemonteerd. De montage was geheel droog, zonder behulp van mortel. Inwatering werd voorkomen door een perfecte aansluiting van de bouwdelen. Een aantal vooraanstaande architecten werd ingeschakeld voor het ontwerpen van variaties op de Airey-woning. Architect Johannes Fake Berghoef ontwierp de meeste Airey-woningen in Nederland, waaronder de woningen in Wieringerwerf aan de Patrijsstraat en de Sternstraat. Berghoef had ook voor de oorlog in alle drie de dorpen woningen ontworpen.

De Airey-systeembouw is ontwikkeld door de Engelse aannemer Sir Edwin Airey, ingenieur en directeur van W. Airey and Sons in Leeds. In 1947 werd het systeem in Nederland geïntroduceerd door de overheid om de industrialisatie van de woningbouw op gang te brengen. Om de woningen geschikt te maken voor de Nederlandse markt moest er nog wel wat gebeuren. Oorspronkelijk hadden de woningen bijvoorbeeld smalle raampjes met borstweringhoogten van circa 1 meter, wat in Engeland gebruikelijk was maar in Nederland niet in de woontraditie paste.²⁰ Om deze reden moesten sommige constructies veranderd worden. Voor de productie werd contact gelegd met fabrikanten De Vries Robbé en Betondak Arkel. Terwijl zij aan productiemethoden werkten en in en buiten het laboratorium in Arkel proefnemingen deden, vergaderde de directeur van de Nemavo Huibert van Saane (1903-1981) met naaste medewerkers en adviseurs om tot

uitgewerkte voorstellen te komen. Uiteindelijk bleek dat voor de vervaardiging van enkele metalen onderdelen speciale machines gebouwd moesten worden en ook bleek het noodzakelijk om voor de betonnen onderdelen speciale fabrieken te bouwen en in te richten. Zodoende ontstond een systeem dat zowel in constructieve hoofdopzet als afzonderlijke onderdelen wezenlijk verschilde van het Engelse systeem.

In Nederland zijn in totaal bijna tienduizend Airey-woningen gebouwd, waarvan ruim de helft in Amsterdam. De eerste 1000 woningen werden in opdracht van het Rijk gebouwd, dat de complexen bij de aflevering aan de betreffende gemeenten overdroeg. Daarna werd voornamelijk in opdracht van gemeentebesturen gebouwd. In 1951 waren er reeds 3000 N.A.-woningen gebouwd, terwijl er 1200 op dat moment in aanbouw waren. Het systeem bestond uit een skelet van beton en staal met buiten- en binnenbekleding van beton- en houtvezelplaat. De ramen en dakspanten van de N.A.-woningen zijn van staal en de kap is met hout beschoten. Kenmerkend zijn de dragende gevels, die samengesteld zijn uit licht betonnen stijlen met dunne plaatjes van beton. De flexibiliteit van het interieur – geen van de binnenwanden hebben een dragende functie – is een zeer karakteristiek element van het ontwerp.

Huidige situatie

De woningen aan de Patrijsstraat zijn door de jaren heen weinig veranderd. De tuinen hebben een wat meer afgescheiden karakter gekregen door toevoegingen als (kleine) schuttingen. De gevels van de woningen aan de Patrijsstraat zijn wit geschilderd. Aan de Sternstraat is een aantal van de montagewoningen gesloopt. Hier staan echter nog twee niet geschilderde woningen, waarbij het betonnen karakter goed overkomt. Ook de vensters verschillen van de woningen aan de Patrijsstraat. De woningen zijn, in tegenstelling tot veel andere in Nederland, qua gevelbeeld in uitstekende staat.

Doorkijkjes tussen de stroken

Groene inrichting door voortuinen

Verspringende rooilijn van de stroken

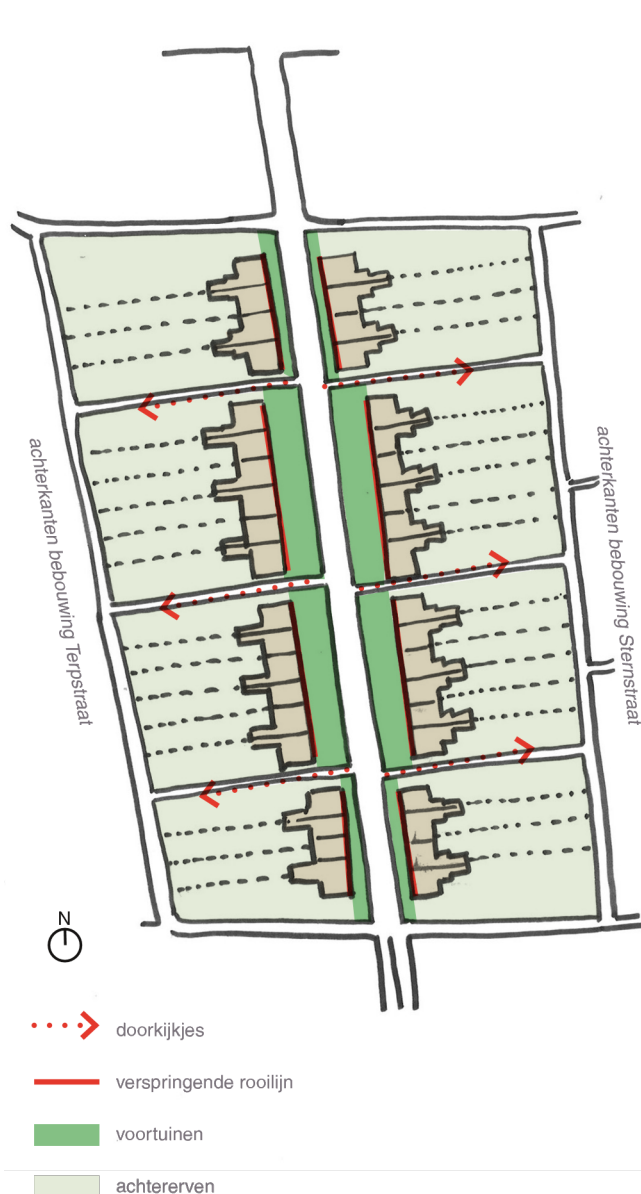
Schuren op hoekpunten (niet mee ontworpen)

Rommelige inrichting diepe achtererven, erfafscheidingen niet mee ontworpen

Achterkanten sfeer bij de achtererven

Kwaliteiten

- Verspringende rooilijnen bebouwing;
- Groen karakter straat door voortuinen;
- Smalle straatprofiel, domein van de voetganger en de auto lopen door elkaar. Straat is als een woonerf te ervaren;
- Straat als een geheel door architectonische uitwerking;
- Doorkijkjes tussen de stroken (toegang achtererven);
- Diepe achtererven;
- Opvallend materiaalgebruik (anders dan metselwerk in de rest van het dorp);
- Flexibiliteit wanden in het interieur;

Knelpunten

- Parkeerdruk straat: aan weerszijden wordt geparkeerd;
- Rommelige inrichting achtererven;
- Achterkanten sfeer achtererven;
- Kwaliteit woningen voldoet niet aan de huidige eisen.

Waardering

De N.A.-woningen in Wieringerwerf behoren tot de eerste groep Airey-woningen die in Nederland werd gerealiseerd. Ze zijn daarom als voorbeeld van montagebouw typologisch van nationale waarde. Daarnaast zijn er stedenbouwkundige waarden: het terrein is als een complex ontworpen en dat is er aan af te lezen. De gelijkmatigheid van de gevels is daarbij van belang en de verspringende rooilijnen. Ook de functie van tussenstraat in relatie tot de Meeuwstraat en de Granpré Molièrestraat is van belang. De kleinschaligheid van het complex is essentieel als voorbeeld van de vroege naoorlogse ontwikkeling van Wieringerwerf. Aan de gevels van de woningen is weinig tot niets veranderd: ze zijn nog even gaaf als 67 jaar geleden.

Fricities

De N.A.-woningen voldoen niet meer aan de huidige eisen met betrekking tot de energielabel. Verder is de parkeerdruk groot: aan beide zijden van de straat wordt geparkeerd, wat het pittoreske karakter van de straat sterk aantast. Ontwikkelingen aan de Terpstraat met betrekking tot de bevoorrading van de winkels kunnen gevolgen hebben voor de achtererven van de woningen aan de Patrijsstraat.

Aanbevelingen worden in hoofdstuk 4 (pagina 79) beschreven.

De eerste bewoners van Wieringerwerf, die zich in februari 1935 in de polder vestigden, moesten voor kerkdiensten en andere kerkelijke activiteiten genoeg nemen met tijdelijke huisvesting zoals de 'nogal havelooze cantine' en het gymnastieklokaal. In het dorp ontstond echter steeds meer behoefte aan een eigen kerkgebouw, naarmate er meer bewoners kwamen. In 1937 werd met de bouw van de Nederlands Hervormde kerk aan de Meeuwstraat 44 begonnen. De N.H. Kerk had in datzelfde jaar besloten een fonds te vormen voor kerkbouw in de droog te leggen delen van de Zuiderzee: het Zuiderzeefonds. Tijdens de vergadering werd ter plekke een eerste collecte gehouden die 134 gulden opleverde. Tussen 1932 en 1939 werden met steun van het Zuiderzeefonds drie kerken gebouwd in de Wieringermeer, in Slootdorp, Middenmeer en Wieringerwerf. De N.H. kerk werd op alle drie de plekken ontworpen door architect G. van Hoogevest. Van Hoogevest kreeg in 1931 de opdracht voor de eerste kerk in Slootdorp, vervolgens in 1932 voor Middenmeer en als laatste in 1936 voor Wieringerwerf. Hij maakte in augustus 1936 een eerste ontwerp, dat echter niet aan de verwachtingen van de opdrachtgever voldeed. Bij zijn tweede ontwerp werd de optie om de kerkzaal later aan te bouwen toegevoegd, vanwege beperkte financiële middelen.

In eerste instantie werden van de N.H. kerk in Wieringerwerf enkel de bijgebouwen gerealiseerd, omdat het dorp klein en het achterland – de noordoostelijke hoek van de polder – nog schaars bewoond was. De toren werd echter al wel gerealiseerd en gaf Wieringerwerf met zijn vierkante ingesnoerde torenspits een eigen silhouet. Het gebouw werd gerealiseerd in eenzelfde stijl en steensoort als de kerk in Middenmeer. Het metselwerk was opgetrokken uit

bronsgele genuanceerde moppen, gemetseld in Noors verband en terugliggend gevoegd.

Plek in het dorp

In het definitieve plan van Granpré Molière was de kerk al geprojecteerd op de hoek van de Meeuwstraat en de Sternstraat. Zoals gebruikelijk was in de Wieringermeerse dorpen werden bijzondere gebouwen op hoekpunten en andere strategische plekken geplaatst. Zo ook de N.H.-kerk. Vanaf de Sternstraat is de kerktoeren net zichtbaar, door de plaatsing ten oosten van het kerkgebouw. In Middenmeer was een soortgelijke situatie ontworpen, met zicht vanaf de Torenstraat. Aan de zijde van de Sternstraat is een dichtbegroeide haag van bomen aangeplant, aan de Meeuwstraat heeft het terrein een meer open karakter. Dit komt onder andere door het voorplein.

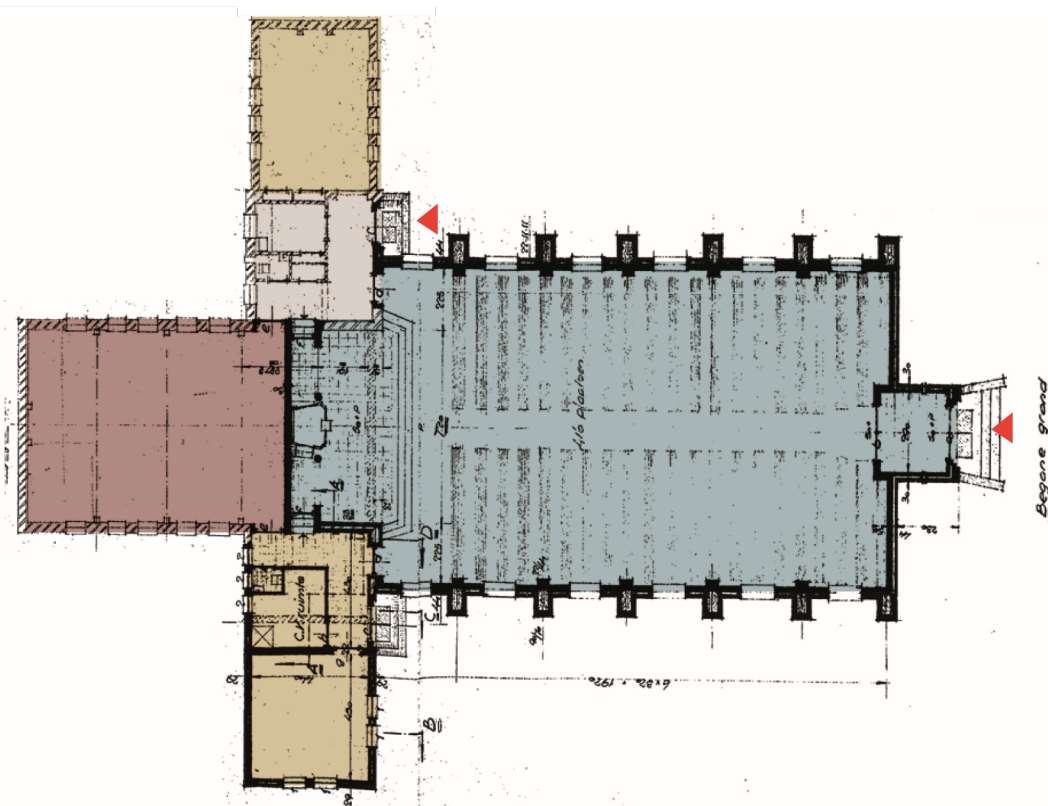
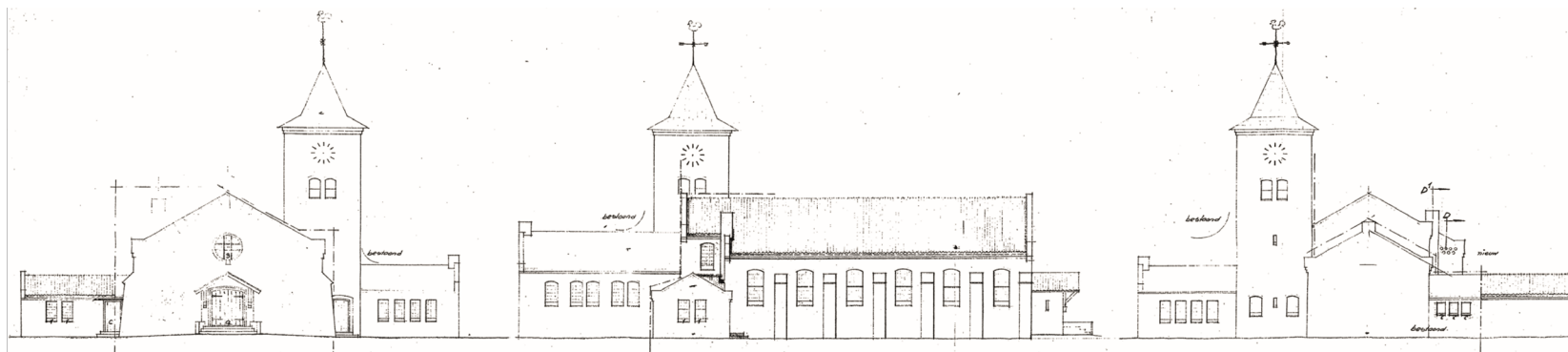
Tijdens de inundatie van 17 april 1945 werd de kerk zwaar beschadigd, en in de daarop volgende jaren werd hard gewerkt aan de restauratie. Gedurende de restauratie hielden de gereformeerde en hervormde gemeenten hun diensten in een Zwitsers noodkerkje op het grasveld aan de Raadhuisstraat, een houten barak. Met Kerst 1947 werd de hernieuwde N. H. kerk weer in gebruik genomen. Vervolgens werd in 1951 een nieuwe inventaris aangeschaft – onder andere een preekstoel, kerkstoelen, tafels, kachels, een orgel en een luidklok – en besloten tot uitbreiding van het gebouw met de kerkzaal. Deze kerkzaal werd aan de zuidzijde in de lengte gebouwd en daarnaast vond een kleine uitbreiding plaats aan de westelijke kant, zodat een symmetrische plattegrond ontstond. De kerkzaal met vijfhonderd zitplaatsen werd in mei 1954 in gebruik genomen.

Achtergrond kerkbouw in de Wieringermeerpolder

Het merendeel van de activiteiten van de Wieringermeesters vond in klein groepsverband plaats. Bepalend hierbij was op de eerste plaats de herkomst van de nieuwe polderbewoners, en op de tweede plaats de verscheidenheid in godsdienst en levensbeschouwing. De verscheidenheid aan verzuilde organisaties was in de Wieringermeer even groot als in andere gebieden in Nederland. Dat bleek onder meer uit het grote aantal verenigingen met een godsdienstige inslag. Er waren vrouwen-, jongens-, en meisjesverenigingen van de drie meest belangrijke religieuze richtingen en verder de verschillende neutrale en confessionele landbouw- en landarbeidersorganisaties. Dit alles wees er op dat iedere richting veelal haar eigen weg ging, bepaald door verschillende politieke of godsdienstige inzichten. Wel was het zo dat de kerkgangers zich in eerste instantie polderbewoner boelden en over het algemeen in de Wieringermeer zelf naar de kerk gingen, ook de bewoners die dicht bij het oude land woonden.²¹ Het dorp Wieringerwerf zou drie zaalkerken krijgen: de N.H. kerk (1937-38, architect G. van Hoogevest), de Gereformeerde kerk (circa 1938, architect A. Rothuizen) en de R.K. Christus Koningkerk (1939-40, architect H.M. Martens). Het kerkgebouw in Wieringerwerf kent een relatief simpele opbouw met een traditionele lengterichting waarbij de entree zich in de voorgevel bevindt. Nederlands-Hervormde kerken waren over het algemeen sober ontworpen met eenvoudige details. Daar voldoet dit ontwerp dan ook aan.

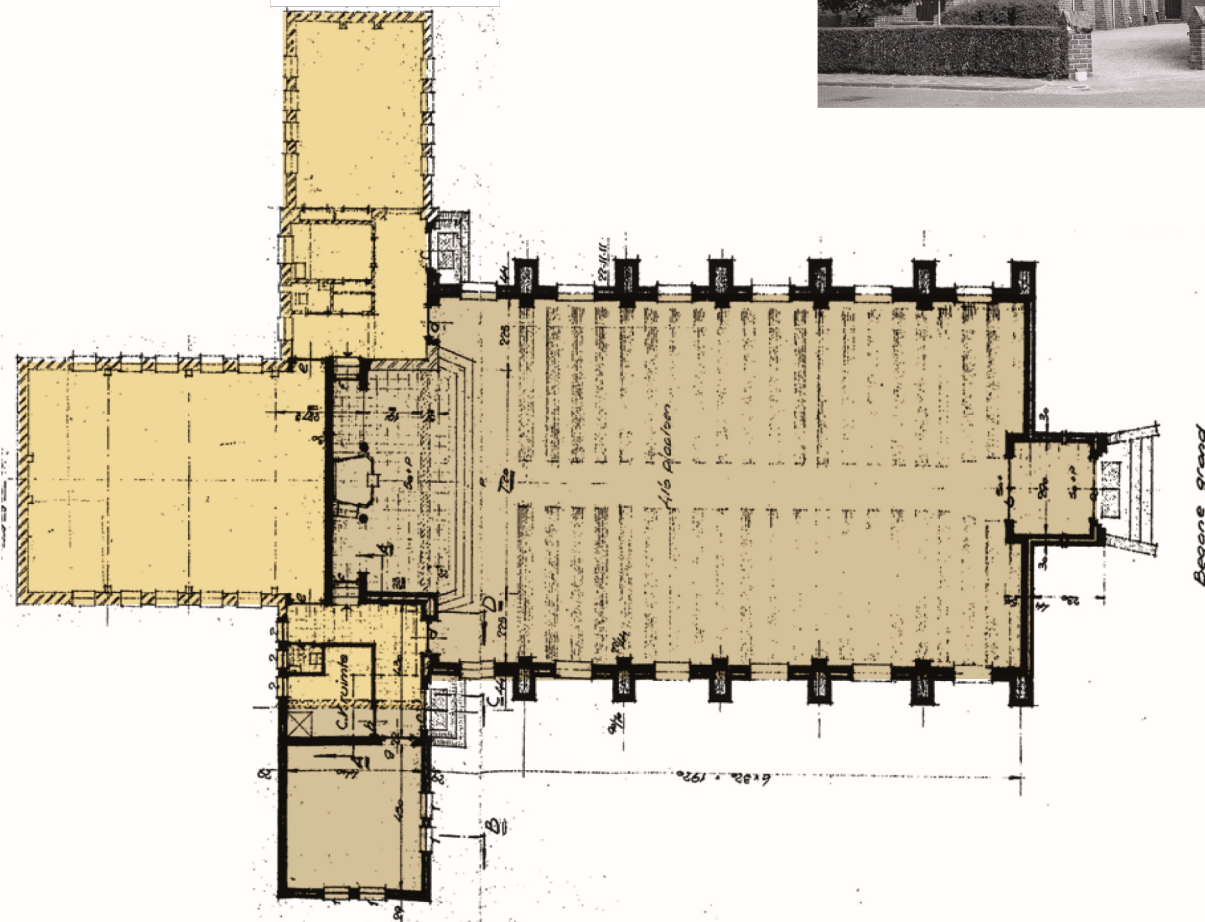

- Consistorie
- Toren
- Wijkzaal
- Kerkzaal
- Entree

1947

Voltooiing 1953

Achtergrond architect G. van Hoogevest

Gijsbertus van Hoogevest (1887-1968) ontwierp de drie Nederlands-Hervormde kerken in de Wieringermeer. Daarvan zijn de kerken in Slootdorp en Middenmeer rijksmonumenten, die in Wieringerwerf is dat niet. De architect startte zijn bouwpraktijk in de omgeving van Amersfoort, waar later zijn bureau werd overgenomen door zijn zoon Teunis van Hoogevest (1915-2005) en nog later door diens zoon Gijsbert (1951). De Van Hoogevesten staan bekend om hun vele kerkontwerpen, voornamelijk voor de protestantse gemeenten. Eerder ontwierp Gijsbertus van Hoogevest de Julianakerk uit 1926 in Den Haag. Hij gebruikte een historiserende, landelijke stijl die doet denken aan de Delftse School. Van Hoogevest Architecten bestaat nog steeds en houdt zich nog steeds bezig met kerkontwerpen maar ook veel met restauratieprojecten.

Huidige situatie

Het gebouw raakte buiten gebruik als Hervormde Kerk in 2002, toen de Nederlands Hervormde gemeente samenging met de Gereformeerde Kerk. Sinds 2002 is het gebouw op huurbasis in gebruik als Nederlands Gereformeerde Kerk, die later de naam “Het Kompas” kreeg.

Kwaliteiten

- onderdeel van de opzet van het dorp met bijzondere functies op hoekpunten (een van de belangrijkste ordenende principes van het dorp)
- groene inbedding terrein
- toren als einde van een zichtas maar ook als karakteristiek beeld voor silhouet van het oude dorp
- monumentale entree met architectonische verbijzonderingen
- schip ademt massiviteit, zwaarte
- bakstenen details

Knelpunten

- geen zicht van binnen naar buiten (straatniveau)

Waardering

De NH kerk is onderdeel van het religieus erfgoed in Wieringerwerf en is van betekenis als één van de eerste gebouwen in het dorp. Daarnaast is de ligging op een hoekpunt van belang als onderdeel van de ordenende principes van het dorp. De oorspronkelijke gedeeltes uit 1937 en de uitbreidingen uit 1953 vormen gezamenlijk een symmetrische plattegrond. De voorgevel en oostelijke zijgevel bepalen samen met de toren het silhouet van het gebouw.

In vergelijking met de andere NH kerken in Middenmeer en Slootdorp van dezelfde architect heeft het gebouw in Wieringerwerf een stompere toren en een meer gedrongen gebouw. Deze opbouw is bijvoorbeeld vergelijkbaar met de hervormde kerk die Van Hoogevest in Groenekan ontwierp.

Fricties

De kerk is gaaf en herkenbaar, er is weinig aan gewijzigd. Het complex is ontworpen als kerkgebouw. In het schip is geen zicht van binnen naar buiten op straatniveau. Bij herbestemming / functiewijziging kan dit eventueel een kwestie zijn.

Aanbevelingen worden in hoofdstuk 4 (pagina 79) beschreven.

De Wieringermeerschool in Wieringerwerf werd ontworpen als een vierklassige gangschool met kleuterschool in 1936 door architect B.J.J.M. (Bernardus) Stevens. De school was een zogeheten bijzonder-neutrale school, een unieke onderwijskundige ontwikkeling binnen de Nederlandse context. Hier werden namelijk verschillende religieuze achtergronden verenigd met een niet-religieuze achtergrond en werd een soort “eenheidsschool” opgericht door de Stichting de Wieringermeerscholen. Deze stichting nam het initiatief om begin jaren dertig drie neutrale scholen te starten voor het lager onderwijs: de eerste in Sloodorp in augustus 1932 (met 4 leerkrachten en 128 leerlingen), de tweede in mei 1933 te Middenmeer (4 leerkrachten en 154 leerlingen) en de derde in Wieringerwerf in februari 1936 met 3 leerkrachten en 109 leerlingen.²²

De school in Wieringerwerf werd uitgevoerd in sterk genuanceerde geelgrijze steen en terugliggend gevoegd. Het gebouw had blauw-hollandse dakpannen. De houten goten waren gebroken wit geveerd en deuren en ramen groen. Volgens een waarnemer paste de school perfect in het noordelijke polderlandschap. “Het schooltje van Stevens te Wieringerwerf, dat wij hier afbeelden, is voor mij in sterke mate karakteristiek voor het Noorden; vooral de Noord-Westzijde met haar lage door kleine ramen doorbroken gevels en haar groote, forsche dakvlak, past zeer goed in het polderland”.²³ De hoofdentree van het pand bevond zich aan de oostzijde. Na de inundatie was architect Stevens opnieuw betrokken bij de herbouw van de Wieringermeerschool. “Het is ons voornemen deze scholen op denzelfden voet te herbouwen en de voorbereiding daartoe op te dragen aan de genoemde architecten”.²⁴ De herbouw van de Wieringermeerschool in Wieringerwerf werd in oktober 1946 aanbesteed. Grote veranderingen in

het ontwerp waren niet mogelijk omdat de school herbouwd werd op de bestaande funderingen.

Plek in het dorp

In het definitieve plan van Granpré Molière was de school al geprojecteerd op de hoek van de Terpstraat en de Kievitstraat. Zoals gebruikelijk was in de Wieringermeerse dorpen werden bijzondere gebouwen op hoekpunten en andere strategische plekken geplaatst. Daarnaast werd de school in een rustige omgeving aan de rand van het dorp gerealiseerd, tussen het groen. Een grote speelplaats was geprojecteerd aan de achterzijde van het pand.

Uitbreidingen

Door de jaren heen werd het gebouw enkele keren uitgebreid. In 1972 ontwierp architect W.J.L. Boogaard een uitbreiding van de school met een vijfde lokaal en een gemeenschapsruimte. Deze ruimte werd gebruikt voor vakken als handenarbeid, televisielessen en het vertonen van films. De gemeenschapsruimte werd in het verlengde van de lokalen getekend, het vijfde lokaal werd echter haaks op het gebouw in de richting van de speelplaats gerealiseerd. Ertussenin werden toiletten gebouwd. In 1974 ontstond er al behoefte aan een nieuwe uitbreiding en maakte Boogaard een ontwerp voor een zesde lokaal, een leermiddelenberging en het vergroten van de personeelskamer. Het zesde lokaal werd gebouwd in het verlengde van het vijfde lokaal, op de speelplaats. In de tussentijd maakten de leerlingen gebruik van een voormalig kerkgebouwtje aan de Fazantstraat 2. In mei 1975 werd de nieuwe uitbreiding betrokken. In 1988 werd de indeling van het gebouw gewijzigd. In 1997 werd een noodlokaal gerealiseerd aan de achterzijde van witte gevelelementen. In 2001 was het leerlingenaantal weer flink gegroeid en

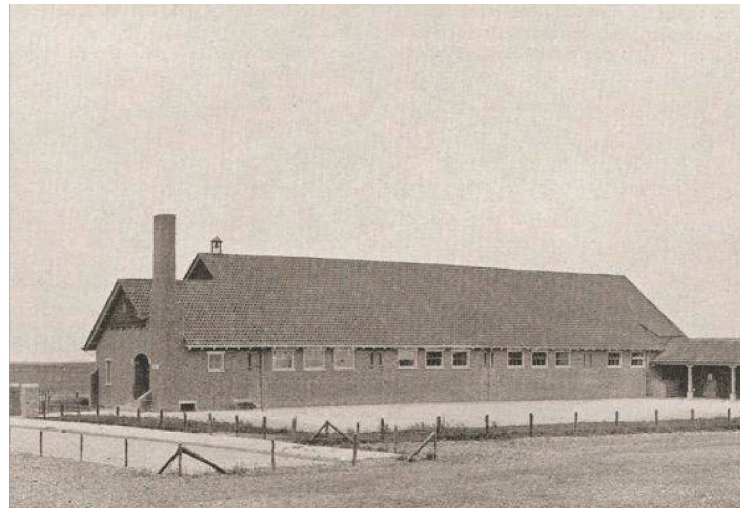
werd er een nieuwe ruimte gerealiseerd op de speelplaats in de hoek. Toen werd ook de ingang verplaatst naar deze plek.

Huidige situatie

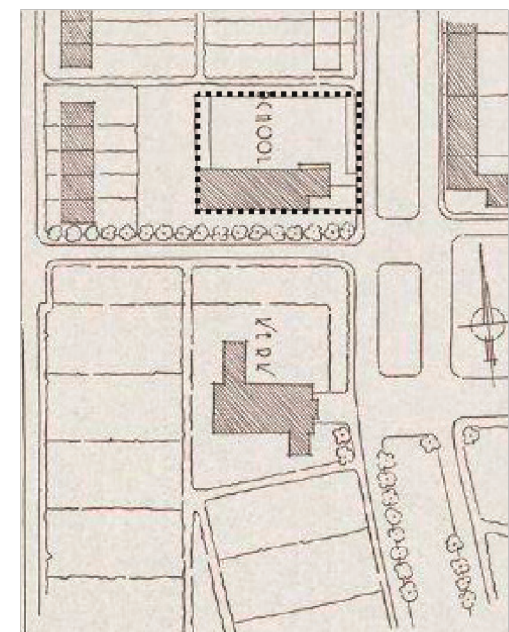
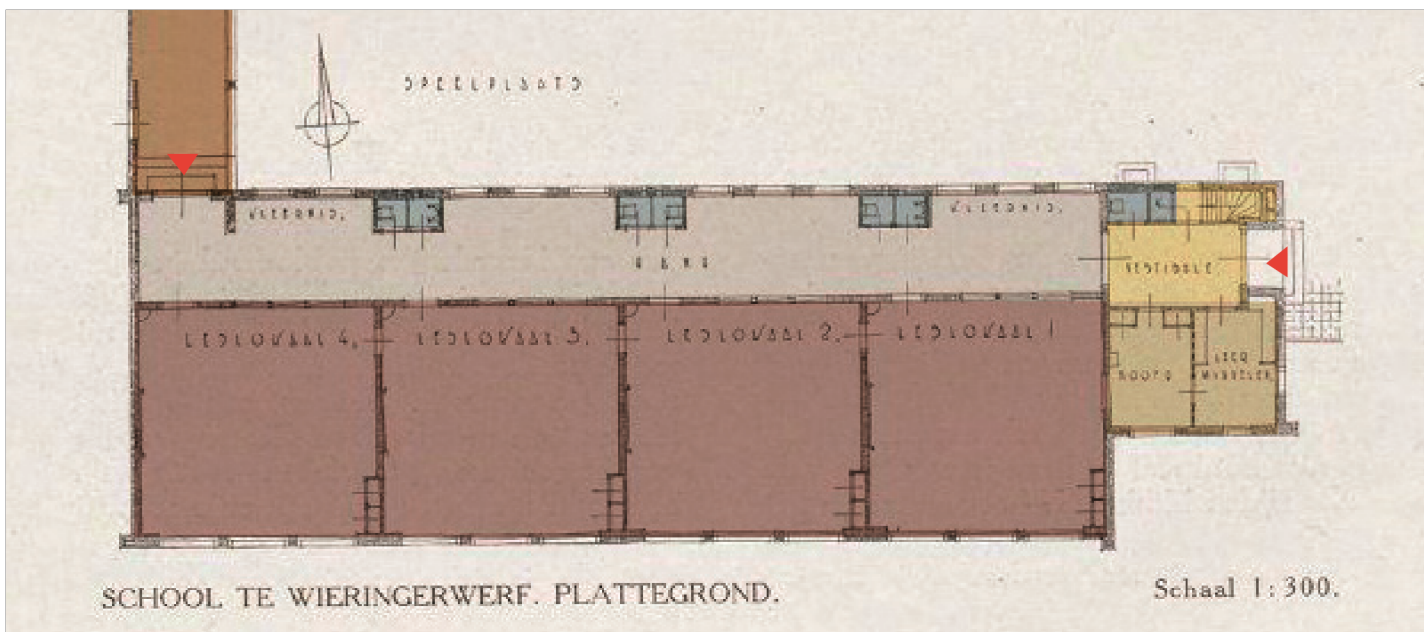
Tegenwoordig heeft de openbare basisschool de naam De Triangel. Deze naam is ontstaan in 1985, toen de Prinses Marijkeschool fuseerde met de Prins Willem-Alexander school en kleuterschool Hummelhof.

Achtergrond scholenbouw Wieringermeer

Het merendeel van de activiteiten van de Wieringermeesters vond in klein groepsverband plaats. Bepalend hierbij was op de eerste plaats de herkomst van de nieuwe polderbewoners, en op de tweede plaats de verscheidenheid in godsdienst en levensbeschouwing. De verscheidenheid aan verzuielde organisaties was in de Wieringermeer even groot als in andere gebieden in Nederland. Dat bleek onder meer uit het grote aantal verenigingen met een godsdienstige inslag. Er waren vrouwen-, jongens-, en meisjesverenigingen van de drie meest belangrijke religieuze richtingen en verder de verschillende neutrale en confessionele landbouw- en landarbeidersorganisaties. Dit alles wees er op dat iedere richting veelal haar eigen weg ging, bepaald door verschillende politieke of godsdienstige inzichten. Dit had, net als voor de kerkenbouw, ook gevolgen voor de scholenbouw in de Wieringermeer. De Directie van de Wieringermeer probeerde de gemeenschapszin in de polder te bevorderen door samen met rooms-katholieke, hervormde en gereformeerde onderwijsverenigingen in maart 1932 de Stichting de Wieringermeerscholen op te richten. Door deze stichting werd geopperd een soort eenheidsschool op te richten, waarin zowel het openbare

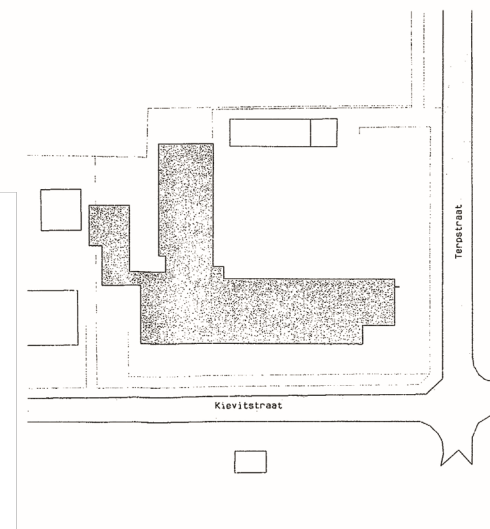

- Entreehal
- Kantoren
- Gang en trap
- Lokaal
- Toilet
- Rijwielstalling
- Entree

- Entreehal
- Kantoren
- Gang en trap
- Klaslokaal
- Gemeenschappelijke ruimtes
- Toilet/ berging
- ▶ Entree

- 1946
- Uitbreiding 1972
- Uitbreiding 1974
- Uitbreiding 1997
- Uitbreiding 2000

onderwijs als het bijzondere onderwijs vertegenwoordigd zou zijn. Dit doel werd bereikt door het inzetten van leerkrachten met verschillende religieuze en niet-religieuze achtergronden. Het Algemeen Handelsblad noemde het in 1932 een veelbelovende ontwikkeling, zowel op gebied van nationaal eenheidsbewustzijn als om economische redenen. “De centrale eenheidsschool in de Wieringermeer kan een school worden zonder overbodige hekken, een school die op den duur wellicht een voorloper zou kunnen worden voor een betere regeling van ons versnipperd onderwijs”.²⁵ De samenwerking tussen verschillende geloofsrichtingen in gemeenschappelijke scholen kende nog geen voorganger en bleek na enkele jaren niet tot tevredenheid te leiden voor met name de orthodox-hervormden en gereformeerden. De Directie van de Wieringermeer probeerde de stichting van aparte scholen zo lang mogelijk te ontmoedigen, maar uiteindelijk werden in Slootdorp en Middenmeer al in 1938 twee christelijke scholen opgericht. Later werd er ook een christelijke school in Wieringerwerf opgericht (zie pagina 69). Na de inundatie werden er ook katholieke scholen gesticht, in eerste instantie in Slootdorp en Wieringerwerf en later ook in Middenmeer. In 1951 zouden de scholen die onder de stichting Wieringermeerscholen vielen worden overgenomen door de stichting Volksonderwijs voor openbare scholen.

Achtergrond architect B.J.J.M. Stevens

Architect Bernardus Johannes Josephus Maria Stevens (1897-1971) was vooral werkzaam in de omgeving Haarlem en Heemstede. Hij ontwierp onder andere het Gasthuishofje in Zandvoort en een aantal woningcomplexen in Heemstede. Daarnaast was hij na de Tweede Wereldoorlog betrokken bij grootschalige stedenbouwkundige uitbreidingen in Heemstede. In de Wieringermeer ontwierp hij ook de Rooms-katholieke kerk in Middenmeer.

Kwaliteiten

- een van de drie eerste scholen in de Wieringermeerpolder (jaren dertig)
- de ‘Wieringermeerschool’ was een unieke onderwijskundige vernieuwing: de bijzondere neutrale school. De Wieringermeer als ‘schoolvoorbeeld’ voor nieuwe onderwijsontwikkeling
- samen met naastgelegen kerk onderdeel van de opzet van het dorp met bijzondere functies op hoekpunten (een van de belangrijkste ordenende principes van het dorp)
- bewust aan de rand van het dorp, rustig en groen
- kopse kant naar de straat gericht
- eenvoudige gangschool, ‘stugge en beheerste’ vormgeving: kap, baksteen, hout
- grote vensters aan de zuidoostzijde, kleine vensters aan de noordzijde

Knelpunten

- uitbouw achterzijde en voorzijde aan plein
- afsluiting oorspronkelijke hoofdentree
- inrichting openbare ruimte: hekken

Waardering

Het schoolgebouw is van belang als een van de eerste drie scholen in de Wieringermeerpolder. De bijzonder-neutrale Wieringermeerschool was een unieke onderwijskundige hervorming in Nederland en een experiment in samenwerking tussen verschillende religieuze en niet-religieuze achtergronden. De situering van het gebouw op een hoekpunt is van belang als een van de ordenende principes van het oude dorp.

De school heeft zich in verschillende richtingen uitgebreid waardoor een enigszins onsamenhangend complex is ontstaan. De oorspronkelijke eenvoudige vorm van de gangschool is echter nog wel aanwezig. De architectonische uitwerking van het gebouw is eenvoudig maar zorgvuldig, met weinig opsmuk.

Fricties

Vanwege de vele uitbreidingen is een enigszins onsamenhangend complex ontstaan. Met name de uitbreiding uit 1997 aan de achterzijde van het pand detoneert met de rest van het pand, niet alleen qua architectuur maar ook qua opzet van de plattegrond.

Aanbevelingen worden in hoofdstuk 4 (pagina 79) beschreven.

In de Wieringermeer werden in eerste instantie door de Stichting de Wieringermeerscholen alleen drie bijzonder-neutrale scholen opgericht (in Slootdorp 1932, Middenmeer 1933 en Wieringerwerf 1936), om de eenheid in de polder te bevorderen (zie paragraaf...). De Directie van de Wieringermeer probeerde de stichting van aparte scholen daarna zo lang mogelijk te ontmoedigen, maar uiteindelijk werden in Slootdorp en Middenmeer al in 1938 twee christelijke scholen opgericht. Toen de groei van de bevolking in de omgeving van Wieringerwerf toenam in mei 1940 door de vestiging van ongeveer vijftig nieuwe pachters werd er besloten om ook een christelijke school in Wieringerwerf op te richten. De 'Vereeniging tot stichting en instandhouding van Christelijke scholen voor lager en meer uitgebreid lager onderwijs in den Wieringermeerpolder' was opgericht in 1935 en probeerde dit al enkele jaren te bewerkstelligen. In 1940 lukte dat eindelijk, door het aandragen van handtekeningen van ouders die toezegden hun kinderen de school te laten bezoeken, in totaal 56.²⁶ Het bouwplan werd goedgekeurd in mei 1940, door de oorlog werd de bouw echter opgeschort. Tussen 1941 en 1942 werd het gebouw gerealiseerd. Het ontwerp betrof een drieklassige gangschool met de ingang aan de westzijde, ter hoogte van de gang. In het archiefmateriaal wordt A.D. van Eck als architect genoemd. Hij was sinds 1932 hoofd van de Bouwkundige Afdeling van de Directie Wieringermeer. Na de inundatie werd de school herbouwd op de nog in goede staat verkerende onderbouw. Er werden gelijke gevelstenen en klinkers gebruikt als voorheen, van een hardgrauwe kleur.

Plek in het dorp

In het definitieve plan van Granpré Molière was de school al geprojecteerd aan de Sternstraat, tegenover de N.H. kerk. Zoals gebruikelijk was in de Wieringermeerse dorpen werden bijzondere gebouwen op hoekpunten en andere strategische plekken geplaatst. Daarnaast werd de school in een rustige omgeving aan de rand van het dorp gerealiseerd, tussen het groen. Ook was hier in het plan ruimte gecreëerd voor een sportterrein met gymnastiekgebouw. Dit werd aan de zuidzijde van de school gerealiseerd.

Uitbreidingen

Door de jaren heen werd het gebouw flink uitgebreid. In september 1949 werd er vanwege een groeiend aantal leerlingen (van 110 naar 139) een vierde leerkracht benoemd, maar er was nog geen extra ruimte. Er kon toen gebruik worden gemaakt van een lokaal van de Gereformeerde kerk. In mei 1952 was architect W.J.L. Boogaard betrokken bij de aanbesteding van de uitbreiding. Het lokaal werd in het verlengde van de drie andere lokalen aangebouwd, aan de oostzijde. In oktober 1953 was het lokaal gerealiseerd. Al snel, eind 1956, ontstond er behoefte aan extra ruimte. Opnieuw werd toen eerst de noodruimte van de Gereformeerde kerk gebruikt. In 1958 maakte Boogaard een ontwerp voor het vijfde lokaal, dat in het verlengde van de andere lokalen was geprojecteerd. Ditmaal werd de bouw uitgesteld door de stichting van een aparte school in het nieuwe dorp Kreileroord. Dit dorp lag op ongeveer drie kilometer afstand van Wieringerwerf. Pas in 1965 zou de uitbreiding opnieuw ter sprake komen, nu echter met een heel ander ontwerp. In plaats van het vijfde lokaal van gelijke vorm in het verlengde van de andere lokalen te realiseren, tekende Boogaard nu een ontwerp

waarin de plattegrond een bocht maakte. Waarschijnlijk deed hij dit om latere uitbreidingen ook nog mogelijk te maken op eigen perceel. Bovendien bevordert dit ontwerp de compactheid van het terrein, waardoor een soort intimiteit bewaard blijft. In de ruimte van de bocht werden toiletgroepen gerealiseerd. In oktober 1973 werd een nieuw gedeelte van de school, waaronder een zesde lokaal en een gemeenschapsruimte, geopend. Opnieuw maakte Boogaard het ontwerp. Later zou in een arm aan de zuidzijde nog een zevende lokaal worden gebouwd, en een achtste lokaal haaks op de gang aan de noordzijde.

Huidige situatie

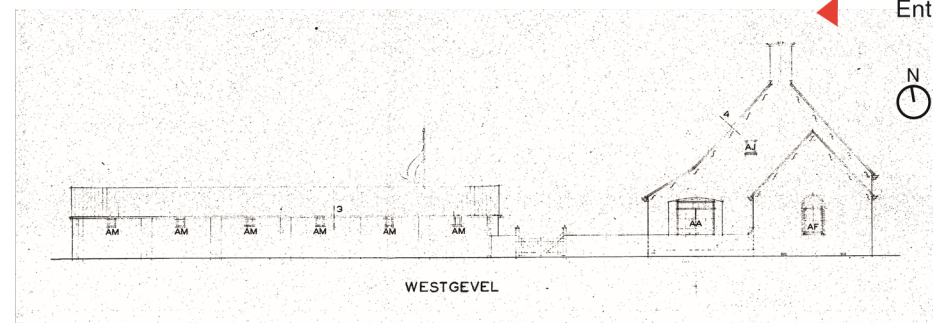
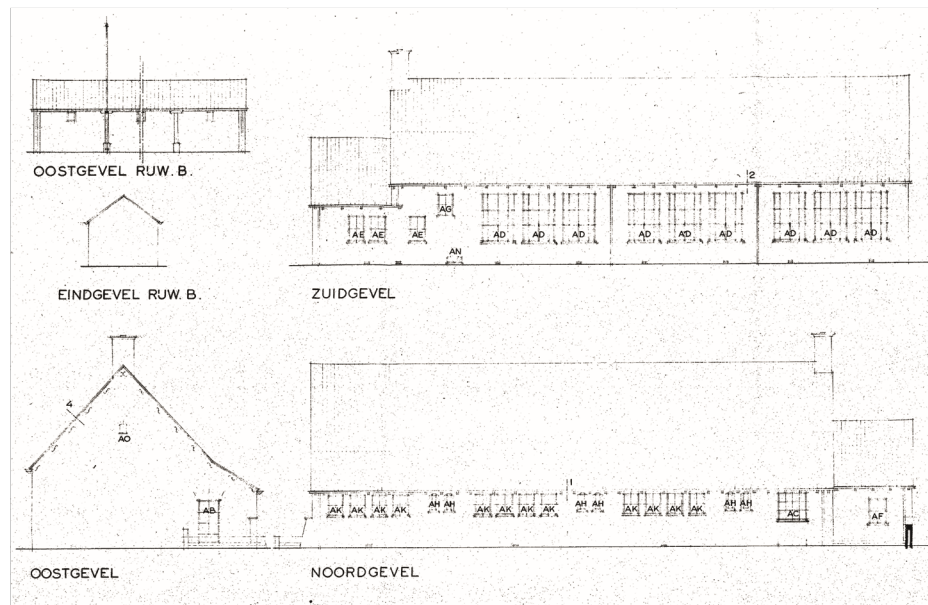
De school is nog steeds in gebruik als protestants-christelijke basisschool, nu onder de naam Het Bakken. De school valt tegenwoordig onder het bestuur van Stichting Kopwerk.

Achtergrond architect A.D. van Eck

Andries Dirk van Eck (1899-1970) was van 1932 tot 1964 hoofd van de Bouwkundige Afdeling van de Directie Wieringermeer. Later werd hij directeur van de dienst Wederopbouw. Hij was onder andere betrokken bij de standaardisatie in de wederopbouw van boerderijen, bijvoorbeeld bij de toepassing van schokbeton in de Noordoostpolder.

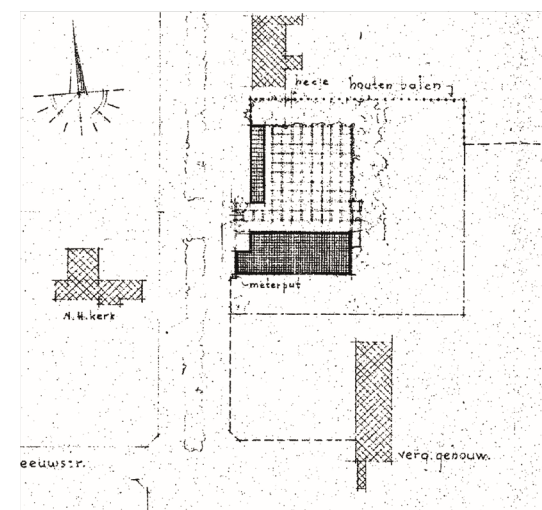
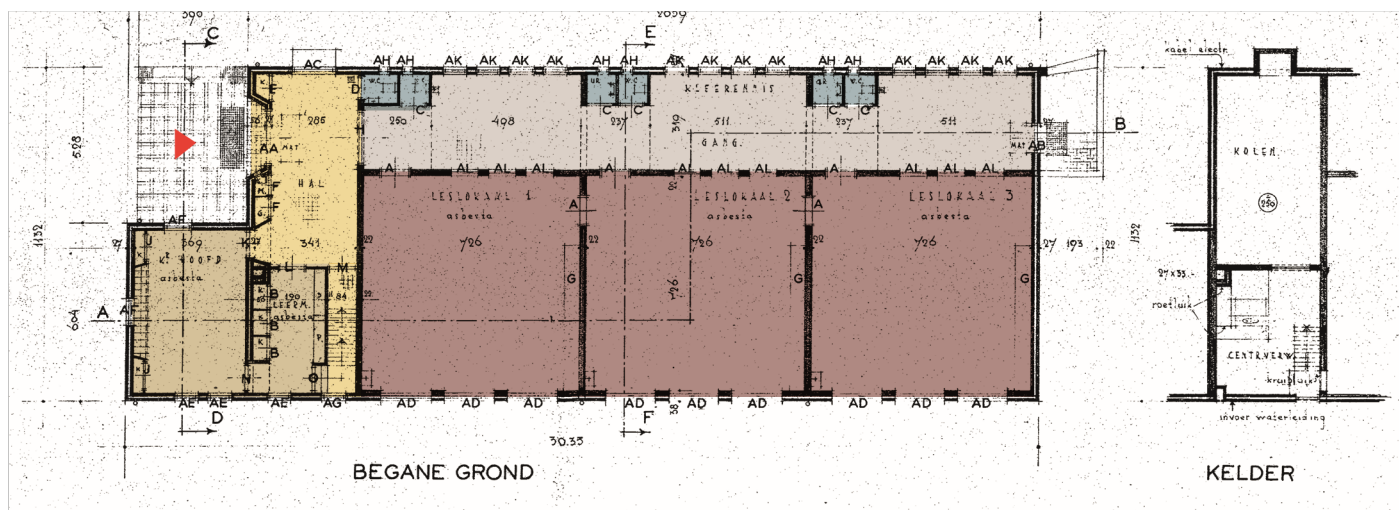
Achtergrond architect W.J.L. Boogaard

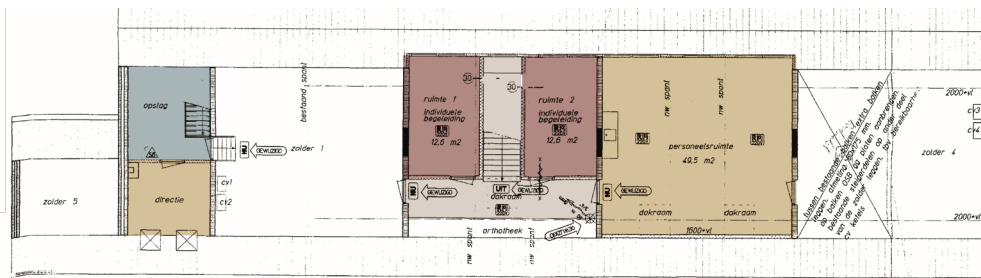
Willem Jacob Louis Boogaard (1915-1985) was een lokale architect die vooral werkzaam was in de omgeving van de Wieringermeer.

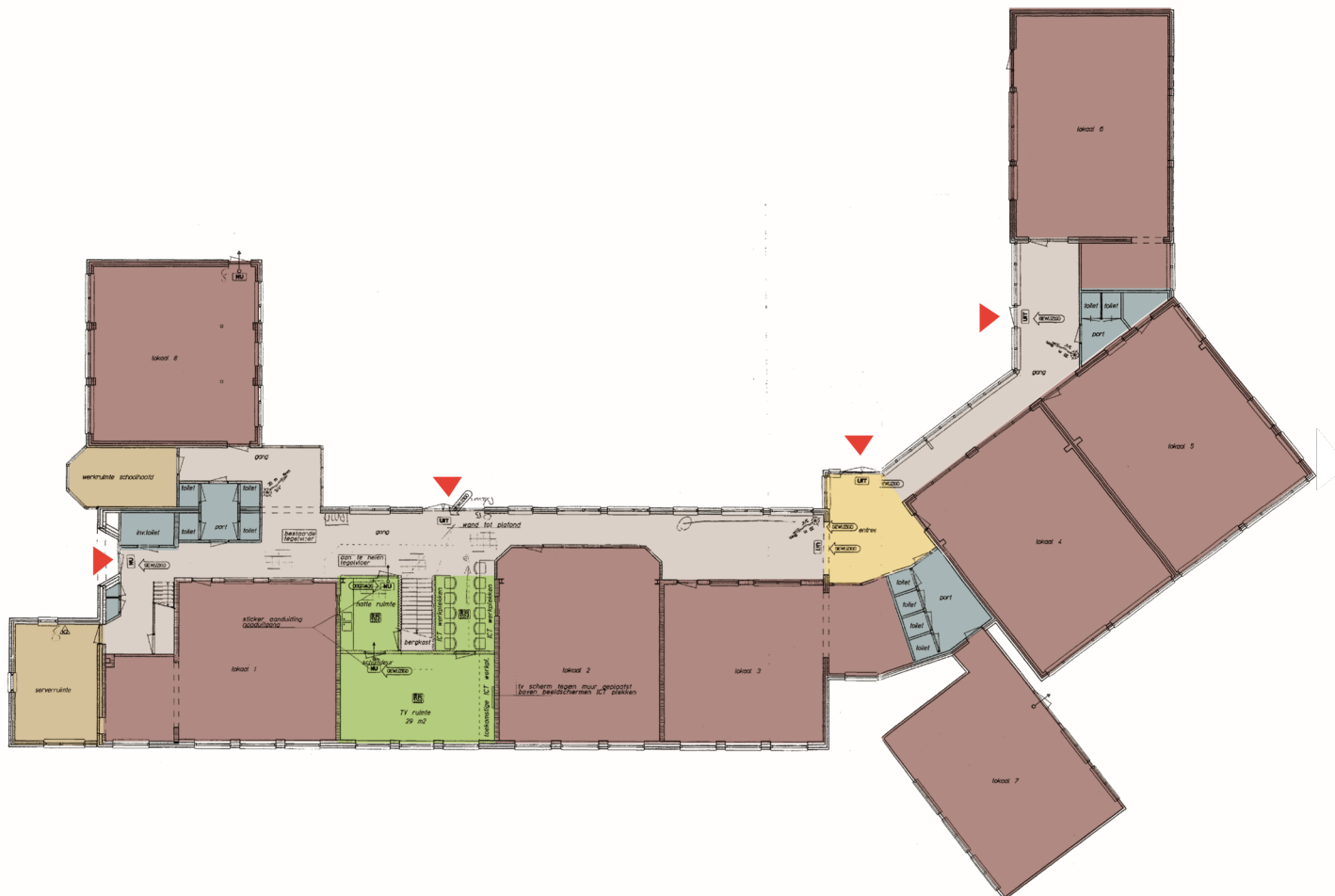
- Entreehal
- Kantoren
- Gang en trap
- Lokaal
- Toilet

Entree

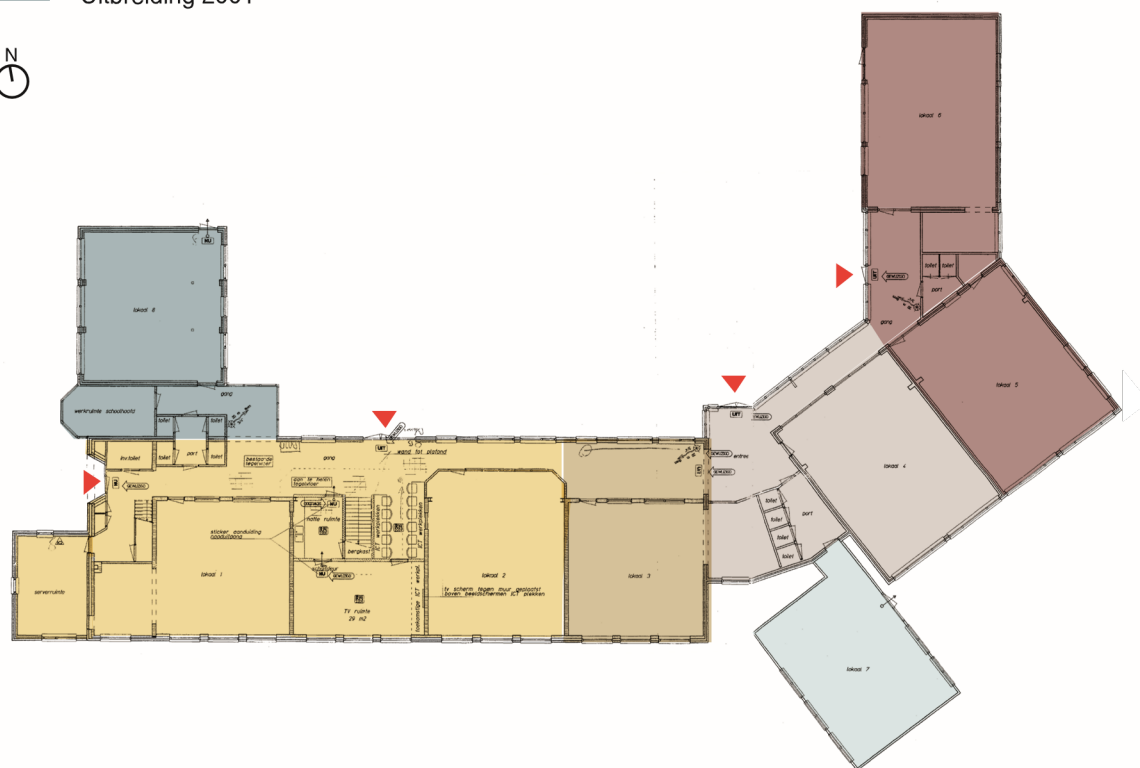

- Entreehal
- Personeelsruimte
- Gang en trap
- Lokaal
- Gemeenschappelijke ruimte
- Toilet/opslag
- Entree
- N

- 1941-1942
- Uitbreiding 1953
- Uitbreiding 1964
- Uitbreiding 1972
- uitbreiding 1993
- Uitbreiding 2001

Kwaliteiten

- onderdeel van de opzet van het dorp met bijzondere functies op hoekpunten (een van de belangrijkste ordenende principes van het dorp)
- bewust aan de rand van het oude dorp, rustig en groen
- kopse kant naar de straat gericht
- uitbreidingen als een soort hoefijzer om het speelplein heen, zorgt voor een compact en intiem geheel
- eenvoudige gangschool, 'stugge en beheerste' vormgeving: kap, baksteen, hout
- grote vensters aan de zuidoostzijde, kleine vensters aan de noordzijde

Knelpunten

- detaillering/materialisering van de uitbreidingen, grof in verband met oorspronkelijke bouw
- uitbreiding 1993 niet passend bij geheel

Waardering

Het schoolgebouw is van belang als een vroeg voorbeeld van scholenbouw in de Wieringermeer. De situering van het gebouw op een hoekpunt is van belang als een van de ordenende principes van het oude dorp.

De school heeft zich in verschillende richtingen uitgebreid waardoor een complex is ontstaan dat in de vorm van een hoefijzer om het speelplein heen ligt. Hierdoor is een compact en intiem terrein ontstaan. De oorspronkelijke eenvoudige vorm van de gangschool is echter nog wel aanwezig. De architectonische uitwerking van het gebouw is eenvoudig maar zorgvuldig, met een grote geknikte kap en weinig opsmuk.

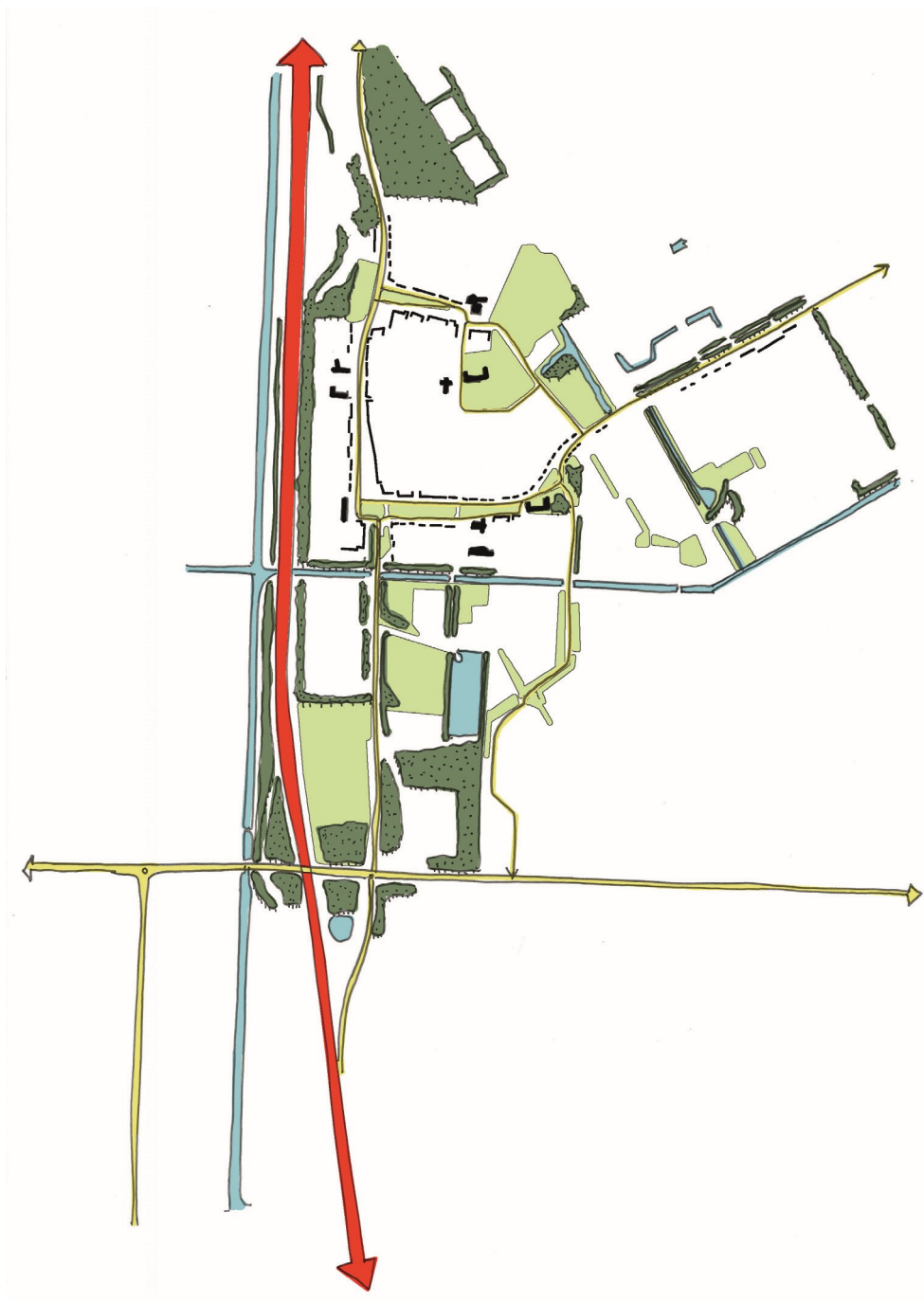
Fricties

Vanwege de vele uitbreidingen is een enigszins onsamenhangend complex ontstaan. Met name de uitbreiding uit 1993 detoneert met de rest van het pand, niet alleen qua architectuur maar ook qua opzet van de plattegrond.

Aanbevelingen worden in hoofdstuk 4 (pagina 79) beschreven.

4

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Ordenende principes Wieringerwerf

Onderstaande aanbevelingen gaan over verschillende schaalniveaus: stedenbouw, groen, openbare ruimte en de architectuur van het dorp. Allereerst komen de aanbevelingen voor het hele dorp aan bod. Deze zijn op basis van de kernwaarde (zoals ze beschreven zijn in hoofdstuk 2) geformuleerd. Daarna volgen de aanbevelingen die ingaan op de ontwikkellocaties uit hoofdstuk 3.

1. KARAKTER

De dorpen in de Wieringermeerpolder weerspiegelen de poldermaatschappij van de jaren dertig. Deze maatschappij bestaat niet meer of is sterk veranderd. Maar kunnen, voorafgaand aan de nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen, de huidige karakteristieken van de Wieringermeersamenleving worden achterhaald? Wie zijn de notabelen, middenstanders en landarbeiders van nu in Wieringerwerf? En hoe kan deze nieuwe maatschappij ruimtelijke worden vertaald? Door de exercitie opnieuw uit te voeren kan een nieuwe dimensie worden gegeven aan het bestaande en aangesloten worden op het DNA van het dorp. De ontwikkeling bij de Patrijsstraat kan een aanleiding zijn om te onderzoeken welke doelgroepen bij de nieuwe maatschappij van Wieringerwerf zouden passen (bijvoorbeeld door het introduceren van starters- of seniorenwoningen).

2. PLAATS EN FUNCTIE

Wieringerwerf (en ook de andere dorpen in de polder) zijn ontworpen vanuit een plaats en functie in de polder. Wieringerwerf is ontworpen als bestuurlijk poldercentrum. Hoewel in het dorp het voormalige Domeinenkantoor en het gemeentehuis niet meer bestuurlijk functioneren, representeren deze gebouwen vandaag de dag nog de bestuurlijke functie van het dorp. Koester en bouw voort op het karakter van Wieringerwerf als centrum van de polder. Dit onderscheidt Wieringerwerf van de andere dorpen in de Wieringermeer. Bij dit karakter hoort een monumentale opzet met drie brinken, representatieve bouwwerken (gemeentehuis en Domeinenkantoor), de Terp en een grote variatie in bebouwing.

De Terp draagt bij aan het karakter van Wieringerwerf als hoofddorp en is, naast vluchtplaats, ontworpen als centraal uitkijkpunt in de polder. De Terp lag aanvankelijk net iets buiten het dorp, waardoor het een groen schakelpunt was tussen het dorp en het industrieterrein. Door de uitbreidingen rondom de Terp is dit concept verwaterd. Maak de Terp letterlijk weer zichtbaar (bijvoorbeeld door het hoogteverschil te accentueren) en zorg dat de verbinding tussen het centrum en de Terp opvallender wordt (door bijvoorbeeld de routing er naar toe te markeren). Probeer de functie van de Terp als uitkijkpunt in de polder te benutten als trekker. Het zwembad past met de openbare functie in dat opzicht goed bij de Terp, alleen de inrichting van de openbare ruimte verdient de aandacht.

3. ONBEGRENSD NAAR BUITEN

De begrenzing tussen het dorp en het omringende landschap is in Wieringerwerf harder vormgegeven dan in bijvoorbeeld Middenmeer. De grenzen worden gemarkeerd door wegen, water en boomstroken en bosschages. Opvallend is dat bij elke uitbreiding van het dorp groen is ingezet als buffer en overgang. Het Lelypark is bijvoorbeeld zo'n overgangsgebied tussen het naoorlogse dorp en de latere uitbreidingen. Koester en versterk deze groene verbindingen (zie kaart p. 43 en 76 met grenzen en hiërarchie openbare ruimte). Dit betekent behoud van het groene karakter van deze verbindingen en van overgangsgebieden zoals het Lelypark. Zorg dat overgangsgebieden als verblijfs- en recreatiegebied ingezet worden voor de wijken eromheen, door ze aantrekkelijk en levendig in te richten (bijvoorbeeld met speelvoorzieningen die passen bij het groene karakter). Bouw voort op het principe om toekomstige uitbreidingen te markeren met groen- en waterstructuren. Op die manier blijven uitbreidingen herkenbaar, maar worden ze tegelijk met elkaar verbonden.

4. BEGRENSD NAAR BINNEN

Ordenende principes in Wieringerwerf zijn de brinken, de representatieve complexen (gemeentehuis en Domeinenkantoor), de kerken en de scholen. De brinken zijn ingezet als compositorische elementen. Ze fungeren als gebruiksruimte (Terpstraat) of benadrukken een belangrijk openbaar bouwwerk. Elke brink heeft een eigen sfeer. De brink aan de Granpré Molièrestraat is het meest monumentale van alle drie. De opzet van de ruimte is niet gewijzigd en groen gebleven. De brink aan de Terpstraat langs de winkels is versteend (parkeerterrein), maar dient deels als verblijfsgebied voor het winkelend publiek. De brink aan de noordelijke zijde van de Terpstraat is deels groen en deels ingericht als parkeerterreinen en is wat informeler van karakter. De representatieve gebouwen zijn opvallender (schaal en locatie) dan de kerken en de scholen. De kerken en scholen vormen door de groene inbedding daarentegen een belangrijk onderdeel van het groensysteem van het dorp.

Benut bij herstructurering de ruimtelijke principes van de brinken en de bijzondere gebouwen. Behoud hierbij de brinken als kenmerkende verblijfsruimte in het dorp. Zorg dat de representatieve gebouwen, scholen en kerken blikvanger blijven. En zorg bij herbestemming van kerk en scholen dat de relatie met de omgeving niet verloren gaat. De groene inbedding van de scholen en de kerk aan de Meeuwstraat is hier van belang, probeer deze te handhaven.

5. DOORGAANDE ROUTE EN ENSCENERING

Elke straat heeft een duidelijk begin- en eindpunt, waar de bebouwing is verbijzonderd. Hoofdwegen zijn breder en groener ingericht dan de woonstraten. Enscenering in de routes wordt bepaald door verspringingen in de rooilijn, knikken in de route, een afwijkende oriëntatie of de beplanting. Vooral bij de drie brinken, de Terpstraat, de Verbindingsweg en de Sternstraat is dit opvallend.

Koester en bouw voort op de kwaliteit van de doorgaande routes en de enscenering van de straten. Ook bij de woonstraten. Dit draagt sterk bij aan de beeldkwaliteit van het dorp. Zorg voor passende profielen bij de doorgaande routes én de woonstraten. Doorgaande routes zijn vaak breed en groen van karakter met lanen en grasstroken. Bij de woonstraten is het profiel smaller en pittoresk (met voortuintjes, verspringende rooilijnen, kleinschalige bebouwing).

6. HIERARCHIE IN DE OPENBARE RUIMTE

Groen draagt bij aan de beeldkwaliteit van Wieringerwerf. In het ontwerp voor de beplanting van de dorpen was het verhogen van de bewoonbaarheid de hoofdfunctie van de beplanting. Het groen is een van de ordenende principes van Wieringerwerf: van de groene boomranden rondom het dorp en tussen de uitbreidingen, de brinken tot de groenstroken tussen straat en bebouwing (zoals bij de Sternstraat). Deze elementen vormen de groene hoofdstructuren van het dorp die bijdragen aan de beoogde ‘oase’ in de polder (zie kaart pagina 51). Behoud en versterk deze structuren en betrek bewoners bij het beheer ervan. Denk in het bijzonder aan de hoofdstructuren waar achtererven en voortuinen aan grenzen, zoals bij de brinken en de hoofdwegen.

Bijzondere groene plekken zijn ook de kerkterreinen, schooltuinen, de erven van de middenstandwoningen en plekken zoals de begraafplaatsen (die tevens als wandelpark dienen). De Terp mag hierbij ook niet onbenoemd worden. Voor de inrichting werden toentertijd heemplanten en bomen gebruikt: populier, wilg, lijsterbes, en esdoorn. Bouw in de toekomst voort op het gebruik van dit soort beplanting. Zorg wel voor een heldere beplantingsvisie en beheer, op sommige plekken is de beplantingsinrichting wat verwilderd, hier zou dunning de aanbeveling zijn (bijvoorbeeld bij de Terp, hoek Verbindingsweg /Dorsmolen, zuidzijde Lelypark).

De brink langs de Terpstraat (nabij de winkels) is nu ingericht als parkeerterrein met prominent straatmeubilair dat afbreuk doet aan het idee van een voorname route door het dorp. Onderzoek of een andere inrichting mogelijk is waardoor het stenige karakter iets wordt verzacht en de verblijfskwaliteit verhoogd.

7. DORPSE BOUWKUNST

In Wieringerwerf is de bebouwing als een samengehangend geheel ontworpen. De gebouwen zijn grotendeels kleinschalig van opzet met veel gebruik van baksteen als materiaal. Bijna alle woonhuizen hebben een dakkap, een (groene) tuin en dragen op deze wijze bij aan het dorpse karakter.

Zorg dat toekomstige ontwikkelingen aansluiten bij de kleinschaligheid en het ambachtelijk karakter van de architectuur. Dit betekent dat moderne toevoegingen niet mogelijk zijn, maar dat er op een subtiele manier aansluiting gezocht zou moeten worden met het bestaande. Dit kan door aan te sluiten op de verschijningsvorm van de omgeving (kleinschalig, ambachtelijk), in de materialisering (o.a. metselwerk), het daklandschap (dakkap) of de kleurstelling.

Benut bij nieuwe ontwikkelingen ontwerpprincipes zoals verspringende rooilijnen, verbijzondering van de hoeken, doorkijkjes tussen de stroken, voortuinen, het gebruik van dakkappen, metselwerk en simpele details. In het bijzonder kleur en materiaal zijn belangrijk om aan te sluiten op de omgeving. Aanbevolen wordt voorafgaand aan de ontwikkelingen een beeldkwaliteitsplan op te stellen als toetsingskader voor de beeldkwaliteit in aansluiting met de omgeving (in de welstandsnota is heel Wieringerwerf nu welstandsvrij).

ONTWIKKELLOCATIES

Patrijsstraat

De woningen aan de Patrijsstraat zijn opvallend door hun architectuur en innovatie. Ze zijn waardevol vanwege de typologie en de gaafheid ervan. Ze behoren tot de eerste groep Airey-woningen in Nederland. Het deel Airey-woningen aan de Sternstraat is grotendeels gesloopt (op een strook na). Behoud van de woningen aan de Patrijsstraat bij herstructurering heeft de voorkeur. De woningen zijn intern makkelijk aan te passen. Onderzoek of uitbreiding/aanpassing van de woningen mogelijk is zonder de waarde ervan te verliezen (bijvoorbeeld upgraden van de energielabel zonder dat de architectonische kwaliteit verloren gaat of vergroten van het woonoppervlak door uitbouw richting de achtererf).

Andere optie is behoud van een zijde van de straat en de herontwikkeling van de overzijde waarbij aansluiting gezocht wordt met het behouden deel. Als er alleen maar enkele blokjes in stand blijven dan is de uitdaging te zorgen dat de nieuwbouw aansluit op de bestaande Airey-woningen (bijvoorbeeld als volgende generatie Airey-woningen, dit betekent aansluiting in de vorm en het materiaal en kleurpallet).

Ongeacht welke keuze gemaakt wordt bij herstructurering (totale sloop of deels behoud van de woningen) is het de aanbeveling het doorzetten van de ontwerpprincipes van de dorpse bouwkunst. Dat betekent verspringende rooilijn, doorkijkjes tussen de stroken, inzetten van voortuinen en een dakkap.

De achtererven van de woningen zijn heel diep. Parkeren kan eventueel in de achtererven opgelost worden. Zo kan de parkeerdruk aan de Patrijsstraat verminderd worden.

Er is ruimte tussen de stroken een verbinding te maken voor de auto. Zorg in dat geval bij de herinrichting van de achtererven dat erfafscheidingen meeontworpen worden en het rommelig karakter aangepakt wordt.

N.H. Kerk Meeuwstraat

De N.H. kerk behoort tot de karakteristieke gebouwen in het dorp. Het complex is alzijdig, groen ingebed en ligt aan een van de hoofdwegen van het dorp. De architectuur is sober, maar is met aandacht voor detail uitgewerkt. Ook het interieur is nog gaaf. Bij herbestemming en herontwikkeling dient zorgvuldig te worden omgegaan met de logica van het complex (alzijdige opzet, groene inbedding, vier zones: schip, wijkzaal, consistorie en toren). Eventuele uitbreidingen bij voorkeur niet langs de straatzijde (Sternstraat, Meeuwstraat). Het schip is op te delen in ruimtes mits het stramien van de constructie als uitgangspunt wordt genomen. Vanuit het interieur is in het schip geen zicht naar buiten op straatniveau. Afhankelijk van de nieuwe functie moet worden onderzocht of delen van de gevels meer open zouden moeten. Ook hier geldt dat bij het openmaken van de gevels de constructie leidend is. In dat geval ligt de voorkeur om de oostgevel aan de straatzijde intact te houden en een eventuele ingreep bij de westgevel te plegen.

Scholen

Beide scholen (De Triangel en het Baken) liggen op een kenmerkende plek in het dorp en zijn in samenhang met de kerk aan de overzijde van de straat te zien. De Triangel is vanuit cultuurhistorisch oogpunt waardevol omdat het de eerste school in het dorp is. Ruimtelijk zijn beide scholen vergelijkbaar. Ze zijn alle twee een typische gangschool van een bouwlaag met een dakkap die meerdere keren uitgebreid zijn. Beide zijn met de kopse kant aan de straat gesitueerd en hebben een schoolplein aan de lange zijde.

De verschillen zitten in de aansluiting van de uitbreidingen. Bij De Triangel is dat haaks op de oorspronkelijke school en bij Het Baken is dat in het verlengde en rondom het schoolplein gedaan. In beide scholen heeft de laatste uitbreiding een detonerende uitwerking.

Koester bij herontwikkeling van de scholen de logica, met een hoofdgebouw en een uitbreiding haaks erop en rond om het schoolplein. Op die manier houdt de nauwe relatie tussen schoolgebouw en -plein stand. Het schoolplein kan dan als collectieve ruimte van de nieuwe functie worden ingezet. Behoud hierbij de kopse kant als ingang en herkenningspunt vanuit de straat.

Zorg dat het schoolplein zichtbaar blijft vanuit de straat, niet volledig wordt dichtgezet en dat erfafscheidingen meeontworpen worden.

De structuur van gang en klaslokalen is in beide scholen goed als leidraad te gebruiken bij herontwikkeling. De beukmaat van de lokalen is ruim. Deze structuur is ook bruikbaar bij een eventuele herbestemming van de schoolgebouwen als woningbouw. Uitbreiden van de scholen bij voorkeur aan het schoolplein en niet aan de groene zijden. Behoud de groene inbedding van de scholen.

Eventuele uitbreidingen van de scholen dienen aan te sluiten aan de oorspronkelijke architectuur. Hierbij zijn de ontwerpprincipes voor een dorpse bouwkunst van belang (zie kernwaarde pagina 44 en aanbevelingen pagina 78).

BRONNEN

NOTEN

- 1 M.J. Granpré Molière, 'De aanleg van den Wieringermeerpolder', in: *Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw* 14 (1933) 5, 133.
- 2 J.E. Bosma en G. Andela, 'Het landschap van de IJsselmeerpolders', in: *Het Nieuwe Bouwen. Amsterdam 1920-1960*, Delft 1983, 147.
- 3 J.E. Bosma en G. Andela, 'Het landschap van de IJsselmeerpolders', in: *Het Nieuwe Bouwen. Amsterdam 1920-1960*, Delft 1983, 147.
- 4 J.E. Bosma en G. Andela, 'Het landschap van de IJsselmeerpolders', in: *Het Nieuwe Bouwen. Amsterdam 1920-1960*, Delft 1983, 147.
- 5 M. Steenhuis, *Stedenbouw in het landschap. Pieter Verhagen 1882-1950*, Rotterdam 2007, 219.
- 6 M. Steenhuis, *Stedenbouw in het landschap. Pieter Verhagen 1882-1950*, Rotterdam 2007, 219.
- 7 S.J. van Embden, 'De bouw in den Wieringermeerpolder', in: *Bouwkundig Weekblad Architectura*, 54 (1933) 49, 441.
- 8 S.J. van Embden, 'De bouw in den Wieringermeerpolder', in: *Bouwkundig Weekblad Architectura*, 54 (1933) 49, 441.
- 9 Directie van de Wieringermeer, *Wording en opbouw van de Wieringermeer. Geschiedenis van de ontginning en kolonisatie van de eerste IJsselmeerpolder*, 479.
- 10 M.J. Granpré Molière, 'De aanleg van den Wieringermeerpolder', in: *Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw* 14 (1933) 5, 127.
- 11 A. Roebroek, 'Eenige algemeene beschouwingen over de Wieringermeer', in: *Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw* 14 (1933) 5, 115.
- 12 C. van der Wal, 'The Wieringermeer', in: *In Praise of Common Sense*, Rotterdam 1997, noot 34.

- 13 J.A. Kuiper, *Visueel en dynamisch. De stedebouw van Granpré Molière en Verhagen 1915-1950*, Delft 1991, 12.
- 14 C. van Eesteren ea, 'Bebouwing Wieringermeerpolder', in: *Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw*, 15 (1934) 1, 4.
- 15 Nieuwsblad van Friesland, 'Het dorp Wieringerwerf', 04-09-1936.
- 16 Nieuwe Venlosche Courant, 'Opbouw van den Wieringermeer. Het derde dorp in gebruik genomen', 27-02-1936.
- 17 J.F. Berghoef, 'De N.A.-woningen', in: *Forum*, jrg. 6 no. 11 (1951), p. 268.
- 18 RAA, Archief van de gemeente Wieringermeer, 1938-1985, toegang 1720, brief 27 juli 1949.
- 19 J.F. Berghoef, 'De N.A.-woningen', in: *Forum*, jrg. 6 no. 11 (1951), p. 268.
- 20 J.F. Berghoef, 'De N.A.-woningen', in: *Forum*, jrg. 6 no. 11 (1951), p. 267.
- 21 J.T.W.H. van Woensel 'Hier werd een toekomst geboren, bouwt voort: Gemeenschapsvorming in de Wieringermeer, 1932-1955' in: *Holland themanummer Nieuwe gemeenschappen*, jrg. 39 no. 3 (2007), pp. 180-199.
- 22 Wieringer courant, '10 jaar onderwijs in Wieringermeer', 01-11-1941.
- 23 B.J.K., 'School te Wieringerwerf', in: *Het R.K. Bouwblad*, jrg. 8 no. 11 (1936) p. 162.
- 24 RAA, Archief van de gemeente Wieringermeer, 1938-1985, toegang 1505, brief 15 april 1946.
- 25 Algemeen Handelsblad, 'Nieuw land en een nieuwe school', 06-05-1932.
- 26 RAA, Archief van de gemeente Wieringermeer, 1938-1985, toegang 1501, document 1 februari 1940.

LITERATUURLIJST

- J.F. Berghoef en J.W.H.C. Pot, 'Woningbouw in de Wieringermeerpolder', in: *Bouw*, 4 (1949) 23.
- J.F. Berghoef, 'De N.A.-woningen', in: *Forum*, jrg. 6 no. 11 (1951), p. 266-278.
- B.J.K., 'School te Wieringerwerf', in: *Het R.K. Bouwblad*, jrg. 8 no. 11 (1936) p. 161-162.
- J.P.M., 'Nieuws uit den Wieringermeerpolder', in: *Bouwkundig Weekblad Architectura*, (1937) 41.
- J.E. Bosma en G. Andela, 'Het landschap van de IJsselmeerpolders', in: *Het Nieuwe Bouwen. Amsterdam 1920-1960*, Delft 1983.
- J.E. Bosma en G. Andela, 'De maakbaarheid van de Noordoostpolder. Mentaliteit en instrumentaliteit van de maatschappijwetenschappen', in: *Wonen/TABK* 14 (1985).
- A.M.C. van Dissel, *59 jaar eigengereide doeners in Flevoland, Noordoostpolder en Wieringermeer. Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders 1930-1989*, Lelystad 1991.
- Directie van de Wieringermeer, *Wording en opbouw van de Wieringermeer. Geschiedenis van de ontginning en kolonisatie van de eerste IJsselmeerpolder*.
- C. van Eesteren ea, 'Bebouwing Wieringermeerpolder', in: *Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw*, 15 (1934) 1.
- S.J. van Embden, 'De bouw in den Wieringermeerpolder', in: *Bouwkundig Weekblad Architectura*, 54 (1933) 49.

A.J. Geurts, *De Groene IJsselmeerpolders*, Lelystad 1997.

M.J. Granpré Molière, 'De aanleg van den Wieringermeerpolder', in: *Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw* 14 (1933) 5.

Z. Hemel, *Het landschap van de IJsselmeerpolder. Planning, inrichting en vormgeving*, Rotterdam 1994.

H.E. Komen, *Cultuurhistorische verkenning Wieringermeer*, rapport in opdracht van Provincie Noord-Holland, afdeling RWB, bureau RINA, 2001.

W. Korevaar, *Wieringermeer 75 jaar*, Midwoud 2005.

J.A. Kuiper, *Visueel en dynamisch. De stedebouw van Granpré Molière en Verhagen 1915-1950*, Delft 1991.
J. van Merrienboer, *Mansholt: een biografie*, Amsterdam 2006.

W. Reh, C. Steenbergen en D. Aten, *Zee van Land. De droogmakerij als atlas van de Hollandse landschapsarchitectuur*, Wormer 2005.

A. Roebroek, 'Eenige algemeene beschouwingen over de Wieringermeer', in: *Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw* 14 (1933) 5.

M. Steenhuis, *Stedenbouw in het landschap. Pieter Verhagen 1882-1950*, Rotterdam 2007.

P. Terpstra, *50 jaar Wieringermeer*, Leeuwarden 1980.
C. van der Wal, 'The Wieringermeer', in: *In Praise of Common Sense*, Rotterdam 1997.

J.G. Wattjes, 'Bebouwing van de Wieringermeer met dorpen, boerderijen en landarbeiderswoningen', in: *Het Bouwbedrijf*, 12 (1935) 4.

J.T.W.H. van Woensel 'Hier werd een toekomst geboren, bouwt voort: Gemeenschapsvorming in de Wieringermeer, 1932-1955' in: *Holland* themanummer Nieuwe gemeenschappen, jrg. 39 no. 3 (2007), pp. 180-199.

ARCHIEVEN

Regionaal Archief Alkmaar

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van NS Stations door SteenhuisMeurs.

Projectteam SteenhuisMeurs:

Prof. dr. ir. Paul Meurs, ir. Johanna van Doorn, drs. Lara Voerman, Marlies Nooijens MA
SteenhuisMeurs BV, Paterswolde - Rotterdam
Hoofdweg 255 9765 CH Paterswolde
050 3080100

www.steenhuismeurs.nl

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SteenhuisMeurs.

© SteenhuisMeurs BV, Paterswolde - Rotterdam

